

Jussi Moisio

Miekansirpaleita Sauvosta – Möyrymäen gladiuksen analyysi

Svärdfragment från Sagu – en analys av gladiuset från Möyrymäki

I 1983 i Sagu undersökte arkeologer en del av ett brandgravfält som har daterats till den romerska järnåldern. Det undersökta området var endast 3 x 3,5 m stort, men det innehöll vapen och andra fornynd. Det intressantaste fyndet bestod av järnbitar som härstammar från ett tveeggat svärd. Det är möjligtvis ett gladius, som kan dateras till äldre romersk järnålder (period B). Arkeologer har tidigare upptäckt tre liknande svärd i Åbo. Alla av dessa förekom i brandgravar (brandgropar) av germansk typ. Det svärd som behandlas här härstammar från en annorlunda, oidentifierad gravform.

Taustaa

Vuoden 1983 kesällä Turun yliopiston arkeologian oppiaineen kokoelmiin päätyi Sauvon Möyrymäestä (Muinaisjäännösrekisteri: 738010036) muiden löytöjen ohella runsaasti rautaesineiden katkelmia, joiden joukossa oli mukana palasia mahdollisesta kaksiteräisestä miekasta (Luoto & Riikonen 1984: 2). Kalmisto, josta esinelöydöt ovat peräisin, sijaitsee aivan Sauvon keskustan länsipuolella, nimensä kohteelle antaneen mäen eteläisellä moreenirinteellä. Esineiden perusteella kohde on ajoitettu roomalaisajalle (0/50–375/400 jaa.) (Luoto 1990: 47–48), jolloin se oli aivan Sauvon keskustaan asti ulottuneen muinaislahden rannan tuntumassa (kartta 1).

Lahden ympäristö näyttää muodostaneen roomalaisajalla ympäristöään tiiviimmän asutuskeskittymän. Möyrymäestä noin 550 m etelään sijainneella saarella, joka kuroutui roomalaisajalla niemeksi, sijaitsi samaan aikaan käytössä ollut Ala-Junnolan kalmisto ja tämän vieressä olevalta Kalmasmaiden kohteelta on löydetty roomalaisajalle ajoitettua keramiikkaa (Keskitalo 1979: 43–46; Muinaisjäännösrekisteri: 738010042). Alueen vanhempaa rautakautta edustavat

myös Lautkankareen linnavuori, hieman kauempana länsilounaassa oleva Korvalan ruumis- ja polttokalmisto sekä pohjoisessa sijainnut Säkäränkankareen maansekainen rökkiö, mutta sen ajoitus on kuitenkin epävarma. Sauvon kirkon itäpuolelta on lisäksi muutamia merkkejä vanhemman rautakauden toiminnasta (Raike 2001: 7, 74; Luoto 1990: 38–43, 56–57; Schauman-Lönnqvist 2006). Roomalaisajan jälkeen asutus näyttää kuitenkin häviävän Sauvosta, sillä seuraavat selkeät merkit alueen asutuksesta ovat peräisin vasta viikinkiajalta (Luoto 1990: 66).

Möyrymäen kalmisto löydettiin toukokuussa 1983, kun paikalle rakennetun omakotitalon viereistä rinnettä tasoitettiin kukkamaaksi. Tuolloin maanmuokkauksen yhteydessä alkoi tulla vastaan runsaasti pienempiä ja suurempia raudankappaleita, joiden joukossa oli tunnistettavissa miekan lisäksi myös kilvenkupuran palasia. Kalmiston olemassaolo ei tullut varsinaisena yllätyksenä, sillä tontilta oli löydetty jo edellisenä vuotena yksittäinen keihäänkärki kaivausalueelta 22 m länsilounaaseen, mutta tuolloin kohdetta pidettiin täysin tuhoutuneena ja jatkotutkimuksia ei pidetty aiheellisenä (Luoto & Riikonen 1984: 2). Uusien esinelöytöjen valossa kukkamaan ja sen

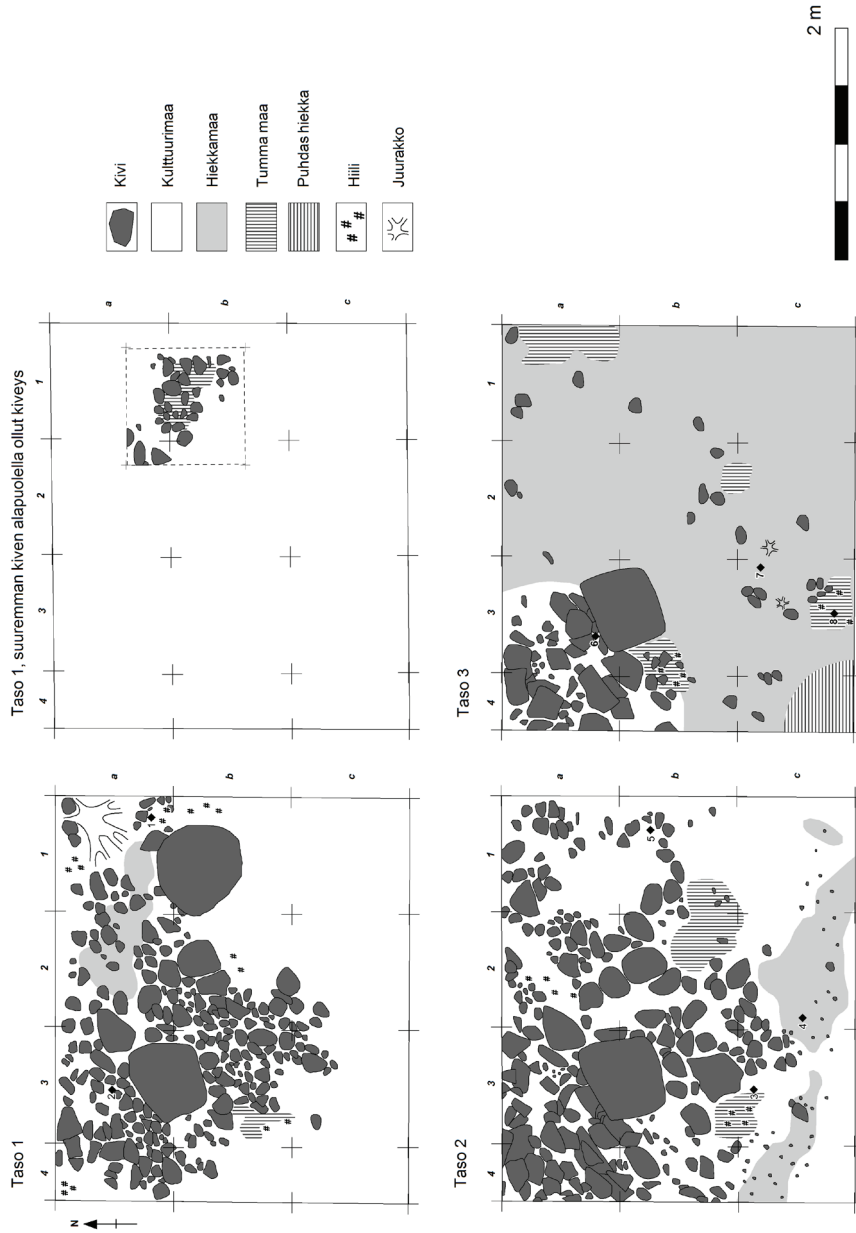
Kartta 1. Sauvon vanhemman rautakauden kohteet ja muinaislahden rantakorkeudet roomalaisajan alussa (n. 10 m, tummanharmaa) sekä lopussa (n. 8 m, vaaleanharmaa). Korkeuskäyrät 10 m välein. (Piirros: J.K. Moisio)

lähiympäristön tutkiminen tuli kuitenkin ajankohtaiseksi, joten paikalla suoritettiin kolmen päivän mittainen pelastuskaivaus saman vuoden heinäkuussa ja tämän myötä alueelta paljastui osa todennäköisesti laajempaa kalmistokiveystä ja roomalaiselle rautakaudelle ajoittuvia esinelöytöjä (Luoto & Riikonen 1984; Luoto 1990: 47–48).

Vuoden 1983 kaivaukset rajautuivat melko pienelle alalle, ja 3 x 3,5 m kaivausalueen (kartta 2) lisäksi kohteen ympäristöön yritettiin kaivaa koekuoppia, mutta tästä jouduttiin luopumaan maaperän kivitys-tyden vuoksi (Luoto & Riikonen 1984: 3). Kalmiston tutkittu osa muodostui kahdesta suuremmasta kivistä ja näiden ympärille tehdystä kiveyksestä, joka koostui mukula-kivistä ja hiekkakivilaaoista. Osa esineistä löydettiin kalmistokiveyksen alueelta, sen reunasta tai selvästi sen eteläpuolelta. Esinelöytöjen lisäksi alueelta ei löytynyt mui-

ta selkeitä merkkejä haudoista ja palaneita luunsirujakin löytyi vain kymmenen palaa, jotka ovat liian pieniä tunnistettaviksi (Luoto & Riikonen 1984: 3–5). On mahdollista, että koekuoppien kivet liittyvät kalmistorakenteeseen ja tutkimusalueen ulkopuolella voikin olla vielä jonkin verran maanmuokkaukselta säästynyttä kalmistoa (Luoto & Riikonen 1984: 5; Raike 2001: 53–53).

Möyrymäen löytöaineistoa on aiemmin käsitelty melko lyhyesti ja esineille on pyritty myös antamaan ajoituksia (Luoto 1990: 47–48). Entistä laajemman tutkimus-aineiston avulla esineitä voidaan kuitenkin nykyään analysoida aikaisempaa tarkemmin ja joissakin tapauksissa tietyille esinetyypeille voidaan antaa paljon rajatumpi ajoitus. Toisten löytöjen kohdalla aikaisempi ajoitus puolestaan muuttuu paljon laveammaksi, sillä uudemmat tutkimukset ovat osoittaneet niiden pysyneen käytössä paljon aiemmin

Kartta 2. Möyrymäen kalmiston tutkittu alue ja rakenne. Löydöt: 1. Kupariseoksen neulan katkelma; 2. Korkeaharjainen keihäänkärki; 3. Mahdollinen keihäänkärki ja raudan katkelmia; 4. Mahdollisia kilven niittejä ja raudan katkelmia; 5. 2 palaa rautaa; 6. Mahdollinen keihään putken katkelma; 7. Preussilaisen sivusarjan silmäsolki; 8. Gladiuksen ja kupuran kappaleita. Lisäksi raudan katkelmia. (Piirros: J.K. Moisio, alkuperäiskarttojen Luoto & Riikonen 1984 pohjalta)

oletettua pitempään. Koska Möyrymäestä löytyneitä esineitä on suhteellisen vähän, on perusteltua esitellä niitä yksityiskohtaisemmin ja verrata löytöjä Itämeren piirin muuhun aineistoon ja uudempiin tutkimuksiin.

Esinelöytöjen ajoitus

Vuonna 1982 irtolöytönä talteen otettu keihäänkärki on säilynyt melko hyvin, vaikkakin sen putkesta puuttuu alaosa (kuva 1). Muodoltaan se noudattaa Salon Ila2-tyypin keihäänkärkiä, joissa lehti on poikkileikkaukseltaan vinoneliö, harja on matala ja lehden reunat kaartuvat loivasti leveimmästä kohdasta kohti kärkeä (Salo 1968: 136). Suomesta löytyneet tämänkaltaiset keihäänkärjet on tyypillisesti ajoitettu esiroomalaisen ja vanhemman roomalaisajan taitteesta periodin loppuun ja muualla niitä tunnetaan myös nuoremman roomalaisajan alusta. Uudemmassa skandinaavisessa kronologiassa kyseisten keihäänkärkien (tyyppi 3) ajoitus noudattaa lähestulkoon samaa linjaa ja kronologiassa on vain pieniä tarkennuksia. Kyseiset keihäänkärjet ajoittuvat vanhemman roomalaisajan alusta aina nuoremman roomalaisajan alkupuolelle saakka (n. B1–C1b-periodin puoliväliin) (Salo 1968: 136–137; Ilkjær 1990: 328). Kyseinen laveampi ajoitus sopii myös Möyrymäen keihäänkärkeen, sillä sen kanssa ei löytynyt mitään mikä mahdollistaisi ajoituksen tarkentamisen.

Möyrymäen toinen keihäänkärki (kartta 2: löytö 2; kuva 2) löytyi kaivausalueen länsipuolella sijaitsevan suuren kiven vierestä ja se on ajoitettu karkeasti nuoremmalle roomalaisajalle, vaikkakin myös hieman varhaisempaa tai myöhäisempää ajoitusta on pidetty mahdollisena (Luoto 1990: 48). Keihäänkärjen lehdet ovat osittain vaurioituneet ja putki on katkennut kaulan kohdalta. Putkesta on mahdollisena jäänteinä saman kiven vierestä löytynyt kaareva raudanpala (kartta 2: löytö 6), mutta varmaa tämä ei ole. Poikkileikkaukseltaan lehti on jyrkän korkeaharjainen, lähes nelisakaraisen tähden muotoinen. Keihäänkärki kuuluu Suomisen (1979: 16–30) luokittelemiin korkeaharjaisiin kärkiin ja vastineita sille on löydettyissä skandinaavisesta aineistosta. Putken puuttuminen rajoittaa tarkempaa tunnistamista, mutta lähimpinä vastineina voidaan pitää Skiaker ja Skiolum-tyypin (Vennolum ja Skiaker-tyyppien välinen hybridimuoto) kärkiä. Skandinaviassa Skiaker-tyypin keihäänkärjet olivat käytössä melko lyhyen aikaa nuoremman roomalaisajan alkupuolella (C1b-periodin jälkipuoli) ja putken puuttumisen aiheuttamista epävarmuustekijöistä huolimatta ei liene syytä epäillä 200-luvun eaa. ensimmäiselle puoliskolle menevää ajoitusta (Ilkjær 1990: Abb 76, 111, 121, 328).

Kalmiston tarkimmin ajoitettavana esineenä voidaan pitää viitansolkea (kartta 2: löytö 7; kuva 3), joka löytyi kalmistokiveyk-

Kuva 1. Vuonna 1982 irtolöytönä saatu keihäänkärki. TYA 227: 13 (Kuva: J.K. Moisio).

Kuva 2. Kaivauksissa löytynyt korkeaharjainen ja osittain hajonnut keihäänkärki. TYA 227: 6 (Kuva: J.K. Moisio)

sen eteläreunasta. Soljen neula, jousi ja neulakota ovat hajonneet, mutta muuten esine on säilynyt melko hyvin. Kyseessä on preussilaisen sivusarjan solki (*preußische Nebenserie*, "silmäsolki"), jossa on nähtävissä sahalaita-, viiva- ja häränsilmäkoristelua. Lähimpinä vastineina voidaan pitää Almgrenin solkia 58 ja 59 (Almgren 1923: Tafel III), joita esiin-tyy laajalla Veikseliltä Baltiaan ulottuvalla alueella (Almgren 1923: 29–30; Godłowski 2011: 71). Itäeurooppalaisessa kronologiassa ne sijoittuvat nykyään ajoituksensa puolesta aikavälille 70/80–120 jaa. (B2a-periodi) ja niitä voidaankin pitää kyseisen ajanjakson johtomuotoina (Godłowski 2011: 71).

Kaivausalueen eteläreunasta, kukkaan kohdalta, löytyneet kupuran ja miekan kappaleet (kartta 2: löytö 8) on mahdollista tunnistaa jonkinasteisella varmuudella. Kupurasta on säilynyt parhaiten osia reunuksesta, kaulasta ja laen reunasta, sekä ainakin yksi suurempi laen kappale. Näiden perusteella kupuran lähimpinä vastineina voidaan karkeasti pitää skandinaavisen typologian mukaisia 1- ja 2-tyypin kupuroita, joihin lu-keutuu Salon nipukka- ja suippolakiset kupurat (Ilkjær 1990: 358, Abb. 199; Salo 1968: 143–148). Koska tarkempi typologinen määrittely ei ole mahdollista, kupuran ajoitus kattanee koko vanhemman roomalaisajan. Kupurassa on huomionarvoista myös se, että yhdessä säilyneessä kappaleessa on kaksi vierekkäistä niitinreikää. Ensimmäisessä on vielä tallella puolipallonmuotoinen niitti, joka ulottuu aivan seuraavan niitinreian viereen ja se olisi siten estänyt rinnakkaisen

niitin käyttämisen (kuva 4). Ehkä kyseessä on valmistusvaiheessa tapahtunut virhe tai vaihtoehtoisesti kupuraa on käytetty useam-massa kilvessä ja jäljellä oleva niitti ei ole al-kuperäinen.

Kupuran kanssa löytyneet miekansirpa-leet on tunnistettavissa kaksiteräisen miekan jäänteiksi. Miekasta on säilynyt runsaasti pa-loja säilästä ja muutamia ruodon katkelmia, joiden pohjalta on voitu piirtää ja arvioida miekan muotoa (kuva 5). Miekkaan voidaan laskea kuuluvaksi myös Luodon erillisen esineen katkelmaksi tulkitsema säilän kärki (Luoto & Riikonen 1984: 2). Kärjen virhe-tulkinta on ymmärrettävä, sillä korroosion johdosta sen poikkileikkaus on lähes linssin-muotoinen ja muissa säilän osissa on vielä havaittavissa ainakin osittain keskiharja ja vinoneliönmuotoinen poikkileikkaus. Koska säilän osat ovat pahoin vaurioituneet ja osa katkelmista on hajonnut toisiinsa nähden li-mittäin, on miekan todellista pituutta tai le-veyttä mahdoton määrittää tarkasti. Yksittäi-sinä kappaleina mitattuna katkelmat antavat miekasta todellisuutta paljon pidemmän mitan. Varovaisesti voidaan kuitenkin arvioida, että säi-län pituus on todennäköisesti ollut hieman yli 50 cm, jolloin kyseessä olisi *gladius*-tyyppinen miekka, eikä esimerkiksi *semispatha* tai *spatha* (Miks 2007a: 23). Miekkan huonon säilyneisyy-den johdosta sille ei voida antaa tarkempaa ty-pologista ryhmää, mutta ajoituksensa puolesta se kuulunee kupuran perusteella vanhemmalle roomalaisajalle.

Pääosa muusta löytöaineistosta on niin rikkonaista ja pientä, että tarkempi tunnis-

Kuva 3. Preussilaisen sivusarjan silmäsolki. TYA 227: 11 (Kuva: J.K. Moisio)

Kuva 4. Kupuran kappale ja puolipallonmuotoinen niitti, jonka vieressä on nähtävissä toinen niitinreikä. TYA 227:8 (Kuva: J.K. Moisio)

Kuva 5. Möyrymäen gladiusmiekan osat. Ruodon yläosan ja kärjen väliset kappaleet ovat satunnaisessa järjestyksessä, sillä osien järjestystä ei korroosion ja pahojen vaurioiden vuoksi voi päätellä. (Piirros: J.K. Moisio)

taminen on melko vaikeaa. Itäisen kiven vierestä löytyi kupariseoksisen neulan katkelma ja muutamia luunmuruja. Hieman näistä etelään löytyi myös raudankappaleita, mahdollisesti putkesta (kartta 2: löydöt 1 ja 5). Kiveyksen eteläreunasta puolestaan löytyi raudan kappaleita ja mahdollinen keihäänkärki (kartta 2: löytö 3), joka on kuitenkin niin huonosti säilynyt, että sitä ei voida tunnistaa tarkemmin. Lisää raudan kappaleita löytyi miekan ja kupuran itäpuolisesta ruudusta ja näiden joukossa oli myös mahdollisesti kilven niittejä (kartta 2: löytö 4) (Luoto & Riikonen 1984: 3–4). Koska kalmisto on vaurioitunut maankäytössä ja kukkamaan muokkauksen yhteydessä löydöt ovat voineet sekoittua vielä lisää, on mahdollista, että ainakin osa miekan ja kupuran läheisyydestä löytyneistä esineistä olisi samasta haudasta (löytö 4, mahdollisesti myös löytö 3 sekä aiemmin mainittu preussilaisen sivusarjan silmäsolki). Vaikka tätä tulkintaa ei voida sulkea pois, niin siihen liittyy suuria epävarmuustekijöitä, joiden johdosta tähän tulisi suhtautua suurella varauksella.

Suomen gladiukset roomalaisajan kontekstissa

Roomalaisajan gladiuslöydöt ovat Suomessa todella harvinaisia, joten niitä on syytä tarkastella hieman tarkemmin. Populaarikulttuurin ansiosta roomalaisajan lyhyitä kaksiteräisiä miekkoja, gladiuksia, voidaan pitää yhtenä Rooman legioonien tunnetuimmista

symboleista, mutta alun perin kyseessä oli Pyreneiden niemimaan keltiberien käytössä ollut ase, jonka roomalaiset omaksuivat käyttöönsä mahdollisesti toisen puunilaissodan aikana (218–202 eaa.) (Connolly 2006: 130; Bishop & Coulston 2006: 54–56). Miekkatyyppi säilyi käytössä läpi vanhemman roomalaisajan ja myös pitkälle nuoremman roomalaisajan puolelle, mutta vähitellen gladiukset korvautuivat pitemmällä spathatyyppin miekoilla, joita joissakin lähteissä pidetään virheellisesti pelkästään ratsuväen aseina. Kuvalähteiden perusteella kyseessä on kuitenkin yleisesti käytössä ollut asetyyp (Miks 2007b: Vortafel B; Bishop & Coulston 2006: 154, 157).

Suomesta on aiemmin löydetty kolme lyhyttä ja melko kevytrakenteista gladiusta, sekä yksi tikari (*pugio*), joka on mahdollisesti tehty katkenneesta gladiuksesta (Salo 1968: 124, 128–129; Tafel 10: 1; 20: 1; 27: 1; 23: 1). Aikaisemmin miekkoja on pidetty germaaniin tekemänä kopioina roomalaisista vastineista niiden pienen koon ja keveyden vuoksi. Tämän lisäksi miekkojen piirteiden perusteella niille on pyritty löytämään todennäköiset valmistusalueet Keski-Euroopasta (Salo 1968: 125). Maarian Kärämäen ja Saramäen kalmistoista löytyneet miekat muistuttavat läheisesti toisiaan (miekkojen koko, vinoneliönmuotoinen poikkileikkaus, lyhyt ja pyöreä ruoto sekä viisto säilän ja ruodon välinen kulma) ja näiden piirteiden perusteella valmistusalueena on pidetty Veikselin–Oderin seutua. Pyhän Katariinan kirkon läheisyydestä (nyk. Turun ylioppi-

laskylä) irtolöytönä saatu miekka poikkeaa näistä piirteiltään (linssinmuotoinen poikkileikkaus, suorakulmanmuotoinen ruodon poikkileikkaus ja jyrkkä kulma säilän ja ruodon välillä), ja sen valmistusalueeksi onkin ehdotettu Elben tai Reinin seutua (Salo 1968: 125–126; 1984: 213; 1985: 86).

Todellisuudessa kyseisten miekkojen alkuperän tutkiminen on paljon vaikeampaa, eikä niille voitane antaa selkeää valmistus-alueetta. Toisin sanoen Suomen gladiuslöydöt voivat olla roomalaista tai germaanista alkuperää. Salon tekemät tulkinnat miekoista pohjautuivat pitkälti Martin Jahnin (1916) tutkimustyöhön. Nyt sata vuotta myöhemmin käytössä oleva tietomäärä gladiuksista on kasvanut valtavaksi, mutta se ei kuitenkaan tarkoita, että aineiston tulkinta olisi yhtään helpottunut. Kattavimmin roomalaisaikaisista gladiuksista ja spathoista on kirjoittanut Christian Miks, joka on massiivisessa kaksiosaisessa teoksessaan *Studien zur römischen Schwertbewaffnung in der Kaiserzeit* (2007a; 2007b) käsitellyt todennäköisesti suurimman osan Euroopan ja lähi-alueiden gladiuslöydöistä. Hänen työssään kaikki kolme Suomesta aiemmin tunnistettua gladiusta kuuluvat päätyyppiin Mainz ja tarkemmin alatyyppeihin Haltern-Camulodunum. Yhteensä Miks on tunnistanut samaan alatyyppeihin kuuluvia miekkoja 43 kappaletta ja ne ovat levinneet hyvin laajalle alueelle (kartta 3). Suurin miekkakeskittymä rajautuu Reinin molemmille puolille, mutta niitä tunnetaan suuri määrä myös nykyisen Slovenian alueelta. Kaukaisimmat vastineet löytyvät Skotlannista ja Egyptistä. Suuri osa näistä miekoista on selkeistä hautakonteksteista, mutta niitä on löydetty myös roomalaisten legioonalaisten ja auxilia-joukkojen leireistä (Miks 2007a: 62–64; 2007b: Tafel 16–22).

Miks (2007: Tabelle 6) noudattaa Salon aikaisemmin esittämiä ajoituksia, joiden perusteella Maarian Kärämäen ja Saramäen gladiukset ajoittuisivat B2-periodille ja irtolöytönä saatu kolmas miekka ajoittuisi mahdollisesti samalle periodille. Tämän suhteen Salo ei ole kuitenkaan yhtä varma, koska löydöltä puuttuu tarkempi konteksti (Salo 1968: 20, 42, 57). Uudemmassa tutki-

muksessa Maarian Kärämäen miekalle on kuitenkin esitetty paljon laajempaa ajoituskellista aikaväliä, joka käsittää ajanjakson vanhemman roomalaisajan alusta nuoremman roomalaisajan alkupuolelle (B1–C1a). Saramäen miekan ajoitus puolestaan pysyy B2-periodilla (Ilkjær 1990: 368, 379). Pyhän Katariinan kirkon miekkalöydön ajoitusta voidaan myös laventaa tarkastelemalla muita Haltern-Camulodunum -tyypin miekkoja, jotka kuuluvat pääasiassa vanhemmalle roomalaisajalle (B1- ja B2-periodit), mutta muutaman miekan kohdalla aikahaarukan alkupuoli menee jo esiroomalaisen ajan puolelle (A-periodi) (Miks 2007a: Tabelle 6).

Möyrymäen miekkaan verrattuna aikaisemmat gladiuslöydöt ovat säilyneet melko hyvin. Pyhän Katariinan kirkon irtolöytö on näistä parhaimmassa kunnossa, mutta kyseisen miekan kohdalla näyttäisi myös siltä, että varhaisen konservoinnin yhteydessä siitä on puhdistettu pois suurin osa palopatinasta ja korroosiosta. Puhtaasta pinnasta huolimatta miekka on kuitenkin todennäköisesti ollut polttoroviolla, sillä sen karkaisu on pilattu ja miekka on taivutettu U-kirjaimen muotoon. Miekassa on myös mielenkiintoisena piirteenä mahdollisia lyöntijälkiä säilän kärjen molemmilla puolilla. Korroosion aiheuttamista vaurioista ne poikkeavat siinä, että ne ovat muodoltaan pyöreäpohjaisia ja niiden kohdalla teränsuu on myös taittunut hieman sivuun. Vaikka roomalaisaikaisten miekkojen kohdalla voidaankin puhua pistämiseen ja viiltämiseen soveltuvasta aseesta (Connolly 2006: 130–131) ja miekasta puuttuu kärki, niin on merkillepantavaa, että hyvin kevyttä ja lähes pistinmäistä terää olisi käytetty näin selkeästi lyömäaseena. Kärjen puuttumisen liittäminen selkeästi käyttöön on puolestaan epävarmaa, sillä vaurio on voinut tulla miekan elinkaa- ren tultua jo päätökseensä.

Pyhän Katariinan kirkon miekkalöydön tavoin myös Maarian Kärämäen gladius oli taivutettu U-kirjaimen muotoon ennen hautaamista ja sen pinnassa on vielä tallella alkuperäistä korroosiokerrosta. Säilän teränsuut ovat myös kärsineet jonkin verran vahinkoa, mutta muuten miekka on säi-

Kartta 3. Haltern-Camulodonum miekkojen levintä. (Piirros: J.K. Moisio)

lynnyt melko hyvin ja sen muoto on rekonstruotavissa. Saramäen miekka on puolestaan säilynyt kolmikosta kaikkein huonoiten, sillä se on vaurioitunut pahoin ja hajonnut kolmeen osaan. Alun perin se on ennen hautaan asettamista taivutettu litteän S-kirjaimen muotoiseksi ja se on katkennut juuri näiden taitteiden kohdilta. Muita vaurioita on selkeimmin havaittavissa teränsuiden alueella. Näiden perusteella molempien miekkojen käyttöjälkien analysointi on melko vaikeaa tai jopa mahdotonta.

Möyrymäen miekkalöytö edustaa edellisistä poikkeavaa hautaustraditiota, sillä ennen hautaamista sitä ei todennäköisesti rikottu tai taivuteltu pienempään tilaan mahduttavaksi, vaan se asetettiin kalmistoon sellaisenaan. Nykyisellään parhaiten säilyneessä säilän katkelmassa on tosin havaittavissa kaksi loivaa taitekohtaa (kuva 6), mutta ne ovat todennäköisesti peräisin paikalla myöhemmin tapahtuneesta maanmuokkauksesta. Se myös selittäisi kukkamaan tasoitustyön

yhteydessä löytyneiden rautasirpaleiden suuren määrän. Sirpaleiden murtopintojen tarkastelu vahvistaa epäilyä, sillä osa niistä on melko teräviä ja ne erottuvat selkeästi alkuperäistä pintaa peittävästä korroosiosta ja sen aiheuttamista vaurioista. Vaikka Möyrymäen kalmistoa pidetään polttokalmistona (Luoto 1990: 47), niin asehautausta ei kuitenkaan tehty minkäänlaiseen palokuoppahautaan, kuten Maarian Kärämäen ja Saramäen sekä todennäköisesti myös Pyhän Katariinan kirkon irtolöydön kohdalla tapahtui. Tällöin Möyrymäen miekkalöytö ei ole ainoastaan ensimmäinen gladius Aurajokilaakson ulkopuolelta, vaan se edustaa myös germaanisesta Kärämäen hautaustraditiosta poikkeavaa hautaustapaa.

Lopuksi voidaan tarkastella Maarian Kärämäen tikarilöytöä, josta on jo aiemmin todettu, että se on todennäköisesti valmistettu katkenneesta miekasta (Salo 1968: 128–129). Gladiusten tavoin roomalaiset omaksuivat myös pugio-tyypin tikarit sotiessaan keltiberejä vastaan Pyreneiden niemimaalla. Vaikka kyseessä oli tavanomaisten sotilaiden varuste, niin nykyään kyseinen tikarityyppi kuitenkin muistetaan parhaiten aseena, jollaisia tasavaltalaiset käyttivät Caesarin surmaamiseen vuonna 44 eaa. (Bishop & Coulston 2006: 56). Varhaisimmat legioonalaisten käytössä olleet tikarit on ajoitettu 100-luvulle eaa., mutta vielä tuolloin niiden levintä rajoittui ainoastaan Pyreneiden niemimaan alueelle. Pugiodien käytön yleistymisestä sotilaiden keskuudessa on olemassa suoria todisteita vasta seuraavan vuosisadan

puolelta, Gallian sodan aikaisen Alésian piirityksen (52 eaa.) löytöaineistosta, ja ne pysyivät käytössä 200-luvun jaa. puoliväliin saakka (Saliola & Casprini 2012: 9, 24; Feugère 2002: 66–68).

Maarian Kärämäen pugion tulkinta miekasta uudelleen taotuksi tikariksi on sinänsä uskottava, eikä sitä voida suoranaisesti kumota. Jos kyseistä tikarityyppiä kuitenkin tarkastellaan paljon laajemman lähteaineiston pohjalta, niin lopputulos muuttuu jälleen kerran paljon monitulkintaisemmaksi. Poikkileikkaukseltaan linssinmuotoisesta Maarian Kärämäen pugiosta puuttuvat kaikki klassisen roomalaistikarin tuntomerkit, kuten korkea keskiharja, leveä ruoto, jossa on niitinreiät kahvaa varten, sekä kahvan kiinnitykseen käytetyt niitinreiät terän tyvessä. Kyseiset piirteet edustavat kuitenkin vain yhtä kategoriala. Varhaisella keisariajalla kyseisen mallin rinnalla oli nimittäin käytössä tikareita (terämalli C2), joista voi puuttua korkea keskiharja, niitinreiät ja jonka ruoto voi olla hyvinkin kapea (Saliola & Casprini 2012: Diagram I/1, 17–22). Muotonsa lisäksi Maarian Kärämäen pugio vastaa myös kokonsa puolesta läheisesti varhaisen keisariajan tikareita. Vastaavanlaisia tunnetaan mm. Kingsholmista ja Mehrumista ja ryhmään kuuluu myös yksityisten keräilijöiden tikareita, joiden löytöpaikka ja -konteksti ovat tuntemattomia (Bishop & Coulston 2006: Figure 42; Saliola & Casprini 2012: Section A1: 43–44).

Hautalöytönä saatu Maarian Kärämäen tikari on säilynyt todella hyvin. Vaikka esi-

Kuva 6. Vääntynyt gladiuksen teräkatkelma. Vauriot ovat todennäköisesti syntyneet melko myöhäisessä vaiheessa. TYA 227:12 (Kuva: J.K. Moisio)

neessä on koko matkalla korroosion syövyttämiä kuopanteita, niin tikarin teränsuissa on edelleen säilyneenä teräviä kohtia joihin varomaton tutkija voisi satuttaa itsensä. Ainoastaan ruodon kohdalla on havaittavissa melko tuoreen oloista korroosiota. Pugion terä on myös taipunut kevyesti kaarelle, mikä lienee tapahtunut esineen ollessa polttoroviolla. Ajoituksensa puolesta tikaria on alun perin pidetty B2-periodille kuuluvana (Salo 1968: 44), mutta muiden esineiden perusteella hautakokonaisuuden ajoitus kattaa laveammin koko vanhemman roomalaisajan (B1–B2) (Ilkjaer 1990: 368).

Lopuksi

Vaikka käsityksemme Möyrymäen kalmiston rakenteesta on edelleen melko puutteellinen, niin jo löydettyjen esineiden tunnistamisen ja tarkemman ajoittamisen avulla voidaan saada uutta tietoa kohteesta. Näiden tietojen perusteella aikaisemmin karkeasti roomalaisajalle ajoittuva kohde näyttäisi olleen käytössä vanhemmalta roomalaisajalta nuoremman roomalaisajan alkupuoliskolle, jonka jälkeen sen käyttö näyttää päättyneen. Tämän perusteella se rinnastuu Korvalan kalmistoon, joka hylättiin vanhemman roomalaisajan päättyttyä ja tämän jälkeen ainoastaan Ala-Junnolan kalmisto näyttää pysyneen käytössä nuoremman roomalaisajan jälkipuoliskolle saakka, jonka jälkeen sen kohtalona näyttää olleen hylkääminen (Schauman-Lönnqvist 2006; Keskitalo 1979: 43–46). Syistä kalmistollisen asutuksen päättymiseen tai taantumiseen Sauvossa nuoremman roomalaisajan kuluessa/lopulla voidaan toistaiseksi vain esittää arvailuja ja vastauksien saamiseksi alueella pitäisi tehdä laajamittaisempia inventointeja ja kaivauksia.

Tutkimuksen kannalta Möyrymäen kalmisto on pienestä aineistomäärästään huolimatta hyvin antoisa ja osoittaa sen, että vanhojen löytöjen uudelleenanalysoinnin avulla voidaan saada uutta tietoa esineistä ja kaivauskohteesta. Vaikka kyseessä on kirjoittajan subjektiivinen mielipide, niin Möyrymäen miekkalöytöä voidaan pitää merkittävänä, sillä kyseessä on vasta neljäs gladiuslöytö Suo-

men alueelta. Aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Salo 1984: 214; Raninen 2005: 52–53) on korostettu gladiusmiekkojen kantajien korkeaa statusasemaa aikakauden yhteisöissä. Tämän lisäksi Möyrymäen hautauksen aseyhdistelmä (miekka, kilpi ja mahdollisesti myös keihäänkärki) noudattaa Suomen lounaisella rannikkoalueella vallinnutta germaanista asehautaustraditiota, jonka vastakohtaa Sauvossa edustavat Ala-Junnolan ja Korvalan kalmistot. Näiden kalmistojen aseellisissa hautauksissa noudatettiin edelleen vanhempaa balttilaista asehautaustraditiota, joihin kuului keihäs ja kirves (Salo 1984: 213–214; 1985; Keskitalo 1979: 43–46; Schauman-Lönnqvist 2006). Ala-Junnolan asehautauksen balttilaisesta luonteesta huolimatta osa vainajista oli kuitenkin haudattu germaanityylisiin polttohautoihin, jollaisia ei puolestaan tunneta lainkaan Möyrymäestä. Näyttäisikin siltä, että Sauvon muinaislahden ympäristössä hautauksien ja hauta-antimien kohdalla erilaista alkuperää olevat traditiot alkoivat sekoittua toisiinsa roomalaisajan kuluessa, mutta tämän taustalla olleiden prosessien ymmärtäminen vaatii vielä runsaasti lisätutkimuksia.

Bibliografia

Painamattomat lähteet

- Luoto, J. & Riikonen, J. 1984. Sauvo, Vahtinen, Pulkin omakotipalsta. Rautakautisen löytöpaikan kaivaus. Kaivauskertomus. Turun yliopiston arkeologian oppiaine, Turku.
- Raike, E. 2001. Sauvon arkeologinen inventointi. Inventointiraportti nro. 125965. Museoviras-to, Helsinki.
- Suominen, E. 1979. Suomen nuoremman roomalaisajan aseet. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston arkeologian oppiaine, Helsinki.

Internet-lähteet

- Muinaisjäännösrekisteri. Kalmasmäki, 738010042. <http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_kohde_det1.aspx?KOHDE_ID=738010042> (luettu 15.12.2015)

Kirjallisuus

- Almgren, O. 1923. *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinziäl-römischen und südrussischen Formen*. Kabitzsch, Leipzig.
- Bishop, M.C. & J.C.N. Coulston. 2006. *Roman Military Equipment From the Punic Wars to the Fall of Rome*. Oxbow Books, Oxford.
- Connolly, P. 2006. *Greece and Rome at War*. Greenhill Books, Lontoo.
- Fèugère, M. 2002. *Weapons of the Romans*. Tempus Publishing, Stroud.
- Godłowski, K. 2011. Vorrömische Eisenzeit und Römische Kaiserzeit im Östlichen Mitteleuropa und in Osteuropa, R. Müller & H. Steuer (Red.) *Fibel und Fibeltracht*: 68–86. De Gruyter, Berliini.
- Ilkjær, J. 1990. *Illerup Ådal 1. Die Lanzen und Speere, Textband*. Jutland Archaeological Society Publications XXV:1. Aarhus University Press, Aarhus.
- Keskitalo, O. 1979. Suomen nuoremman roomalaisen rautakauden löydöt. Helsingin yliopiston arkeologian laitos, moniste n:o 20. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Jahn, M. 1916. *Die Bewaffnung der Germanen in der älteren Eisenzeit etwa von 700 v. Chr. bis 200 n.Chr.* Verlag von Curt Kabitzsch, Würzburg.
- Luoto, J. 1990. Esihistorian aika. *Sauvon historia I*. Sauvon kunta, Sauvo.
- Miks, C. 2007a. *Studien zur römischen Schwertbewaffnung in der Kaiserzeit. Text*. Kölner Studien zur Archäologie der römischen Provinzen, Band 8. Verlag Marie Leidorf, Rahden.
- Miks, C. 2007b. *Studien zur römischen Schwertbewaffnung in der Kaiserzeit. Katalog und Tafeln*. Kölner Studien zur Archäologie der römischen Provinzen, Band 8. Verlag Marie Leidorf, Rahden.
- Raninen, S. 2005. Tuskan teatteri Turun Kärämäessä. Ajatuksia ja sitaatteja roomalaisesta rautakaudesta. Osa I: Maarian Kärämäki ja Itämeren maailma. *Muinaistutkija* 4: 40–71.
- Saliola, M. & F. Casprini. 2012. *Pugio gladius brevis est: History and Technology of the Roman Battle Dagger*. BAR International Series 2404. Archaeopress, Oxford.
- Salo, U. 1968. *Die frühromische Zeit in Finnland*. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 67. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Salo, U. 1984. Pronssikausi ja rautakauden alku, E. Laaksonen, E. Pärssinen & K.J. Sillanpää (toim.) *Suomen historia 1*: 98–249. Weilin+Göös, Espoo.
- Salo, U. 1985. On the Weaponry of the Early Roman Period in Finland and neighboring Areas. *Iskos* 4: 83–92.
- Schauman-Lönnqvist, M. 2006. The Early Iron Age Cemetery at Korvala in Sauvo, T. Schadla-Hall (Ed.) *Finland and Tallinn: Report and Proceedings of the 151st Summer Meeting of the Royal Archaeological Institute in 2005. Supplement to the Archaeological Journal Volume 162 for 2005*: 49–53. The Royal Archaeological Institute, Lontoo.
- Kirjoittaja on Turun ja Saskatchewanin yliopistoissa opiskellut osteoarkeologi, joka suorittaa tällä hetkellä jatko-opintojaan Turussa. jusmoi@utu.fi